

Різдвяної ночі

На сірій стіні високого багатоповерхового будинку, верхівка якого зникала в холодній синяві нічного неба, тьмяно-блакитним сяйвом мерехтіло одне з численних вікон великого міста.

Пі-пі-пі... - працював не вимкнений телевізор, хоч саме проти цього застрерігав напис на його голубому екрані. У м'якому кріслі, ніжки якого вгрузли у важкий килим, в теплих капцях, у штанях з лампасами, з охайно виголеним, відмінно чистим й абсолютно не худим обличчям, склавши руки на спортивній куртці відомої західнонімецької фірми, що ледь сходилась на товстому животі, хропів собі якийсь наш із вами співвітчизник.

А за вікном була зимова ніч. Сніг доліплював бороду ліхтареві, що висів на стовпі, і було дивно, кому й скільки тим нагорі слід роздерти подушок, щоб засипати білим саваном усю землю. Великі сірі валянки у глибоких чорних калошах, майже не підносячись над засипаною доріжкою, порипуючи, просувалися від ліхтаря до сусіднього висотного будинку з вивіскою:

«Гуртожиток №7, КДПІ ім. О. М. Горького».

А пересували їх старі, натомлені ноги двірника Мина, що мешкав неподалік. Діставшись дверей свого «кабінету», за стінами якого брала початок, чи, може, закінчувалась довга труба гуртожитського сміттепроводу, Мина, крекчучи, підібгав кілька прошарків свого збіжжя, що капустаним листям огортало його тіло, і десь із тієї незбагненої гущі одержин витяг в'язку ключів. Ще згодом повільно, без непотрібного поспіху, ніби він уже всюди з усім поспів у своєму житті, Мина прочинив двері. По холодній брудній бетонній підлозі його «кабінету» майнула зграйка пацюків. До запаху повітря, що вдарило враз, Мина давно звик, і воно не викликало в нього жодного неприємного відчуття, яке могло б викликати в когось іншого. Хоч би й у того самого чоловіка, що спочивав тепер у кріслі, ніжки якого вгрузли у важкий килим. Старий звично вилаявся на пацюків і розпочав свою трудову діяльність. Сьогоднішній день був неабиякий, особливо ніч, тому що саме вона й була різдвяною і змушувала по-особливому почуватись душу і серце. Хоча

цього разу вона розпоряджалась так, можливо, з більш молодими серцями. У Минині ж роки збудити свято в душі було складніше. До того ж Мина не хотів відкладати справу на завтра, яку можна було здійснити сьогодні. А в праці гріха він не вбачав ніколи.

Старий потяг до себе лопату і тицьнув її в купу бруду.

Скинувши в прутяні корзини кілька заступів, він облишив роботу і прислухався. Щось ніби нявчало в трубі, куди звалювали сміття. Старий невдоволено крякнув.

- Знову ката вкинули, душогуби, - пробурчав він сам до себе, - а ще вчителями збираються бути.

Мина всунув у трубу голову, але нічого, крім темені, там не побачив. У трубі продовжувало нявчати і, здавалось, десь зовсім близько. Старий узяв довгу палицю, якою часом проштурхував трубу, коли та забивалась, і почав штурхати. Очевидно, це допомогло, і з труби на підлогу випав пакунок із білого простирадла, в якому було щось загорнуте. Старий двірник розмотав полотно і остовпів. Серце його схололо. Він відсахнувся. В простирадлі було голе людське дитя, з усього видно, щойно народжене.

* * *

Снігова борода на ліхтареві продовжувала рости. Ще вчора, коли Саньок стояв у роздумах на цьому місці, ліхтар був зовсім безбородим. Сьогодні Саньок дістався гуртожитку вже за першу годину ночі і застав на його ганку наглухо замкнені двері. Такою була дисципліна. Вахту того дня несла Зіна Пилипівна, а це означало, що потрапити до гуртожитку шансів не було. Крім студентів педінституту в гуртожитку мешкала група польських магістрів, які підвищували свою кваліфікацію, і це накладало особливі вимоги щодо внутрішнього розпорядку. Розмірковуючи, як бути, Саньок ще раз оглянув ґрати на вікнах, що сягали другого поверху.

Студент третього курсу Саньок був із тих молодих людей, що ранять своєю зовнішністю серця молодих студенток усе одно, що купідонові стріли. Втім, не лише

молодих. Цими днями у Санька був кепський настрій. Він ходив то якийсь збуджений, схвильований, то понурий, мов у воду опущений, і ніхто не міг до пуття довідатись, у чому справа. Годину тому, сидячи в барі за кухлем пива і про щось наполегливо думаючи, Саньок не помітив, як промайнув час, і от маєш: тепер перед ним були оті замкнені двері гуртожитку.

З-за рогу на білу доріжку лягло світло автомобіля, і під гуртожиток підкотило таксі. Водій відчинив задні двері, і з машини, похитуючись, невпевненою ходою вийшла жінка в розхристаній шубці з сумочкою на довгій мотузці. Випустивши хмарку диму, таксі від'їхало.

Саньок зразу ж упізнав у жінці одну з польок, які проживали в гуртожитку, їхній зовнішній вигляд ніяк не дозволяв змішувати їх зі студентками педінституту. Вона поглянула на ганок, потім на Санька і, ткнувши пальцем на зачинені двері, запитала риторично:

- З'їна Пилипівна?

Саньок підтвердив.

- Пор'ядок єсть пор'ядок! Закон для всіх один! - сказала вона, іронічно копилячи губу.

- А що то, як дати, як то є, вз'ятку, - усміхнулась вона, - пані має рубла.

І вона покрутила перед Саньковим носом зім'ятого папірця.

- Нічого не вийде. Із Зіною Пилипівною це не проходить, старого гарту. До того ж, вона тепер вже бачить третій сон у своїй ізольованій кімнаті. Швидше всього, пані, доведеться нам ночувати під зор'ями.

- О! Нехай бендже так! - несподівано й щиро зраділа вона. - Веш, у «Бітлз» є така пьосенка. «Нех бендже так». «Лет ит бі», веш ? - вона знову розсміялась. - Мене зовуть Ірена. Хочеш гуляти з Ірен? Під зор'ями?

- Звичайно, якщо Ірен не змерзне, - охоче відповів Саньок. У Санька йокнуло серце перед безпосередністю Ірени, і він, само-собою захопився перспективою нових інтригуючих зв'язків з іноземкою. На відміну від Мینیної, Санькова душа легко й просто підкорялась таємним силам різдвяної ночі, що обіймали тепер його

та Ірену своєю чорною мантією. Вони рушили порожньою вуличкою, і сніжинки лоскотали їм обличчя. Минувши двері Мینیної комірчини, вони зникли за рогом.

- Іле... скільки то є teraz годин? - запитала Ірена.

- Пів на другу, - відповів Саньок.

- О, то є бардзо актуальна година, пити шампанське і молицья. Проше, молицья і пити шампанське.

- Що ж, я згоден. То добрий намір, - погодився Саньок.

- О! Матка Бозка! Як то, естем запаменте. Тшеба говорить teraz. Воскрес Ісус! Так? І цілувац'я. Не так? Воскрес Ісус! - виразно мовила Ірена, звертаючись до Санька.

- Воістину, - стенаючи плечима, відповів Саньок, - але, здається, так говорять на Паску...

Проте перечити було вже пізно, тому що тієї ж миті Саньок відчув на своїх устах солодкий поцілунок. Все відбулось так блискавично, що він не встиг опам'ятатись. А Ірена вже йшла трохи попереду і питала, як звати пана.

- Олександр, - відповів Саньок.

- О-х-о, О-лек-сан-др, - кепкуючи, повторила Ірена, - а Саша, то є хто?

- Можна й Саша, а можна й просто Саньок.

- Саньйок то ест у нас Янек. Мій син Янек.

Ірена розповіла також, що крім Янека вона має доньку Калину і Зденика, свого чоловіка, який працює інженером на хлібопекарні.

Сніг не вгавав, ліплячи з Ірени та Санька двох нічних сніговиків, що заблукали у великому місті. Ірена знову згадала про шампанське, доводячи його безумовну доречність цієї ночі.

- Але де нам шукати шампанське? Уже все зачинено, - губився Саньок.

- Все зачинено... Зачинено... як то недобже... Єст відчинено! Аеропорт. Я вем, де є відчинено. Тшеба таксі. Хочеш з Ірен? Єджеми, де є шампанське?

- Поїдемо... Але я не маю з собою... як то - пеньонзів, - виказуючи, що польська для нього теж не креміль, почав Саньок, - вони в кімнаті, там в кімнаті.

І він для повної ясності махнув рукою в бік гуртожитку.

- О, то не є проблем! Єджеми? Так?

- Їдемо, що ж, - підкорився Саньок, стараючись не видавати свого безумовного задоволення.

Поволі віддаляючись, їхні постаті злилися з нічним пейзажем.

* * *

Коли Мина трохи отямився і зрозумів, що треба щось робити, і негайно, то схопив пакунок на руки. Але що діяти далі, не тямив. Кваплячись, він огледів свій «кабінет». Далі подався було до виходу, але, змикитивши, що робить дурницю, стяг із себе старого кожуха і загорнув у нього немовля.

Коли у Мيني часом траплялась якась безвихідь, чи перед ним поставала серйозна проблема, всі його поневіряння в пошуках вірного шляху, врешті-решт, завжди зводились до одного – перш за все повідомити Клару. Без неї ніяких рішень. Цього разу він не гаяв часу на те, щоб шукати якихось інших шляхів, крім дороги додому. Жив Мина у вже знайомому багатопверховому будинку в однокімнатній квартирі на першому поверсі, яку він отримав після того, як на окраїні знесли його стару хатину.

Квартира старих була мебльована невигадлихими старомодними речами, серед яких білою вороною і єдиною ознакою сьогодення була державна газова плита.

При всій Клариній статечності та вмінню тверезо, без емоцій зважувати всі життєві сюрпризи, побачивши те, що було загорнуте в Минин кожух, стара мало не зомліла. Далеко не першої молодості подружжя стояло один проти одного, за вікном сипав сніг, освітлюючи глуху різдвяну ніч, а між ними лежало голе новонароджене дитя. Мина дивився в очі старої і, не чекаючи запитань, уривчasto і тяжко дихаючи, як після недавньої втечі, розповів усе, що сталося.

- Чого ж ти мовчиш, Кларо? Дзвонити треба? Куди? В міліцію? В поліклініку дзвонити?

Мина дивився на стару, і йому здалося, що та не чує, про що він говорить.

- Кларо! Та що з тобою? Треба щось рішати. Воно ж живе.

Клара, наче прокинувшись при слові «живе», одірвала погляд від немовляти і поглянула на старого. Темні очі її були широко відкриті, зіниці розширились, і Міні здалося, що в них з'явився дивний блиск, якого раніше він ніколи не помічав. Стара мовчала.

- Кларо! - майже крикнув Мина, - Роби ж ти щось!

- Тобі не здається, старий, - тихо мовила Клара, - не здається тобі, що дитя, в різдвяну ніч, неспроста? Саме для нас із тобою неспроста?

- Що ти надумала? - бентежачись, запитав Мина.

- Мино, - продовжувала Клара, - адже ти сам знаєш, ми прожили з тобою життя лише удвох, все ж, як не є, а трохи нажили добра. Кому воно лишиться?

- Що ти таке говориш? Ти знаєш, що ти говориш! Я ж не іграшку знайшов, живе дитя. Ти знаєш, що буде, як кинуться шукати, як дізнаються?

- Ні, Мино, - тихо й переконливо вела Клара, - не кинуться. За ним не кинуться. Та, яка одна знає тепер про його народження, не кинеться, а більше нікому. Прошу тебе, зачекаємо, не будемо поки нікуди дзвонити.

Старий зсунув брови і задумався.

- А що ж ми скажемо людям? Сусідам? Де воно взялося? Клара взяла малого на руки і притисла до старих грудей.

Від квартирної тепла хлопчик, здавалось, трохи заспокоївся і перестав плакати.

- Як то де? Ти що, не знаєш, звідкіля діти беруться? Ич, який гливтячок, не менше трьох кіл, - щиро раділа стара.

Мина усміхнувся:

- Хто ж повірить, що в такі роки? Замолоду без діток, а тепер - нате вам.

- Замолоду не було, а тепер нате вам, - говорила стара, мотаючи немовля у чисте простирадло, - як воно, бідненьке, на холоді на такому живе лишилось? Мабуть, тільки-но вкинула мамка... Мокреньке. Дивись, пупок волочиться. Дай-но

мені ножиці й зеленку.

- Навіщо тобі? - стрепенувся старий.

- Кажу тобі, неси зеленку й ножиці.

Мина, підкоряючись волі дружини, поліз у шафочку.

- Завтра підеш до аптеки, купиш музюків... і в магазин, пелюшок візьмеш.

- Не знаю, що ти робиш. Не знаю, - бідкався Мина.

- А тепер, - не вгавала Клара, приймаючи від Мيني зеленку, - біжи-но, в кухні на поличці пляшка з настоєм. Зніми з неї соску... і підігрій молока... І води постав.

Мина стинав плечима і, бурмочучи все те ж, - «Не знаю... не знаю», - йшов на кухню.

* * *

Миготіло вікно на сірій стіні висотного будинку. Шипів білою заметіллю телеекран, хропіло чисто виголене обличчя, що відкинулось на спинку крісла, ніжки якого вгрузли в товстий килим, а за вікном була тиха ніч, і тільки безперестанку сипав сніг, сипав на місто, на будинки, на дерева, на темне скло таксі, по якому бігали металеві двірники. Саньок та Ірена, похитуючись, сиділи на задньому сидінні. Ірена курила цигарку і час від часу, сміючись, гомоніла про якусь любовну історію, що скоїлася з нею минулої зими. Саньок же почував себе не в дорозі до аеропорту «Бориспіль», а в якомусь романтичному кінофільмі, і сам він був не просто студентом педінституту, а знаменитим актором, чомусь зарубіжним, можливо, через те, що поруч була справжня іноземка, хоча й із Польщі. Саньок розглядав у сутінках Іренин профіль, мальований червоним відблиском цигарки, відчував дотик маленьких грудей крізь м'яку шубку, бачив тьмяне свічення жіночих ніжок, і все те спонукало діяти, діяти, діяти.

- Тобі подобаються мої ноги? - запитала Ірена вголос, не звертаючи уваги на водія. - Зденик говорить, що вони схожі на шпиці старого самоходу. Тепер у Польщі є бардзо модне такі самоходи. Я думаю, він перебільшує. Як ти мислиш?

Вони разом обдивились Іренині ноги, а потім, поглянувши на напружену потилицю водія, розсміялись.

- Ваші меншчизни, вшистци бардзо моральне. Так-так, особливо зовні. У нас то єст досить простіш. У нас не є такий суворий кодекс, як ту, для вс'їх і кожного.

Ірена знову розсміялась.

- Ти не зовсім маєш рацію. Ти просто мало знаєш наших мужчин, - заступився Саньок.

- О-ов! Ти єст антипод, я вєм, - вигукнула вона, - просто ти є мало інтровертик. Воскрес Ісус, Саша!

І Саньок вдруге відчув п'яний смак Ірениних уст.

А ще через якийсь час обоє вони вже стояли біля входу в аеропорт.

- Прошу, пані! - запросив Саньок свою супутницю.

- О ні, ходжими до іннего аеропорту.

Ірена взяла Санька під руку. Трохи осторонь у тій же споруді аеропорту світились двері з написом «Зала для інтуристів». Ірена манірно привіталась з міліціонером, що стояв у дверях, і потягла Санька через поріг.

Сизий тютюновий дим, тиха повільна музика, червоний прилавок і публіка, різнобарвна, незвичайна публіка, що розмістилася в цьому невеликому, але дуже привітному приміщенні, вражала своєю своєрідністю. Всі, хто тут був, спочивали на м'яких кріслах. Хто розмовляв, хто цілувався, хто просто курич і слухав музику, а хто, розклавши якісь чудернацькі килимки, лежав, обнявшись і, здається, спав. З різних кінців долинали французькі, польські, англійські слова. Санькові здалося, що переступив він не поріг одного з приміщень аеровокзалу, а, принаймні, сам державний кордон. Проходячи повз одну з груп, певне, своїх земляків, Ірена щось сказала їм по-своєму, і ті енергійно відгукнулись. Не випускаючи Санькової руки, вона дісталась вільного місця.

- Сядемо, - запросила вона Санька, - маєш запалку?

Саньок поліз до кишені і, витягуючи коробку сірників, зронив якийсь папірець. Ірена підхопила папірця і стисла його в кулаці.

- Ага! - лукаво примружилась вона. - Що то є? Кохане послане коханої бабці?

- А-а, - майже згодився Саньок, - може бути. Дівчата, що чергують в

інститутській роздягальні, інколи освідчуються у своїх бажаннях.

- О, так? Можна? - бешкетно мружачи око, запитала Ірена.

- Звичайно, - не перечив Саньок.

- Фі, як бжидко, - прочитавши з папірця, скривилась Ірена.

- Що там? - поцікавився Саньок.

Ірена подала записку, і Саньок прочитав кілька рядків, написаних дрібним неохайним почерком, що здався йому знайомим. Чий саме - пригадувати тепер у нього не було бажання, та й ні до чого.

«Ненавиджу і проклинаю тебе за всіх і назавжди. Хай би ти не жив», - прочитав Саньок.

- Що то є? - здивовано спитала Ірена.

- Біс його зна. Комусь не було чого робити. Дурні жарти. - І Саньок, зім'явши папірця, кинув його під крісло.

- О! Матка Бозка! Шампанське! - радісно скрикнула Ірена, і Саньок побачив, як до них підїхав металевий візок, на якому стояли склянки з вином і бутерброди з ікрою. Навколо знову світилися вогні, плив сивий тютюновий дим, лилась тиха мелодія.

- Як мені сьогодні добре, Ірен, все ж добре, що ми зустрілися з тобою цієї ночі. Таке все незвичайне навколо. Незнайомі люди, аеропорт, шампанське, ти... Я так вдячний тобі за все, - вже не криючи захоплення, говорив Саньок. Йому дійсно тепер здавалося, що все його життя до сьогоднішнього дня було таким нудним, нецікавим, всі його радості і перемоги були такими одноманітними і незначними, а проблеми дріб'язковими і несерйозними, що не варті були ломаного гроша.

Ірена кивала головою і, заплющивши очі, цідила зі своєї склянки. В динаміках щось луснуло, і в залі почулася пісня, певно, то був романс. Чоловічий голос співав поганою російською.

- Момент! - скрикнула Ірена, притиснувши до рота палець, - то є про мене. Потанцюєм?

Дивуючись своїй сміливості й безпосередності, Саньок танцював поміж

крісел, поміж тих, хто лежав на чудернацьких килимках, і ніхто з присутніх не дивувався, не вказував пальцем, а в вухах Санькових чулись слова незнайомого романсу.

В последний раз я видел вас так близко,
В пролете улиц вас умчал авто.
Мне снилось, что теперь в притонах Сан-Франциско
Лиловый негр вам подает манто.

Закінчувався ж романс словами дійсно несподіваними «принцесса Ирэн».

«Буває ж таке», - думав Саньок, дивлячись на той вільний і барвистий світ, що його оточував, слухаючи романс, присвячений незнайомці, теж польці і теж Ірен, і в обіймах його теж була Ірен, теж полька і теж мало знайома.

Від цього все Санькове єство перебувало в повному захопленні, звільнене від будь-яких земних проблем. «Яка все ж незвичайна сьогодні ніч», - думав Саньок.

* * *

«Все ж скільки турбот додасться із завтрашнього дня, - міркував старий Мина, гріючи на плитці молоко, - як-не-як не молоді вже».

Але, разом з тим, Мина почував, як усередині його старого тіла оселилось якесь незвичайне тепло, незнайоме, нерозбірливе, але таке приємне, що зрівняти його з чимось схожим у своєму житті він не міг. Можливо, такий стан людини теж називають щастям. Хтозна. Але тієї ночі в обох стареньких з обличчя не сходила незвичайна усміхненість, а очі світилися, як у забуті дні, що давно минули. І тільки одного разу, після тривалого мовчання, Мина, звертаючись до Клари, яка тиццля малому пляшку з молоком, ніби забувши, промовив:

- Пам'ятаєш, собака в нас була, до того, як знесли хату, як вона за мною бігла та скавулила. А те місце, де я цуциків зарив, мордою вигребла і всіх таки перетягала назад. Неживих уже...

- Годі тобі бурчати. Ти краще подивись-но сюди? П'є, - усміхнулась Клара. - Дивись, дивись, п'є!

Старий Мина поглянув на дружину, котра, мов мале дитя, бавилась з лялькою,

якою тільки тепер, на старості, дозволили нарешті погратися, і знову відчув тепло. Клара справді була схожа на дитину, і вся її метушня так не підходила до її старої постаті. Але в той же час Мина бачив, скільки незбагненої радості крилося в тій її метушні, в кожному русі, кожному слові. «Що ж, - подумалось старому, - нехай, що вже буде». Клара відняла від маленького рота соску, і крихітні губи, що залились молоком, сонно стулились. Старі сиділи над чужим дитям, яке спокійно спало, і мовчки дивились на його маленьке невиразне обличчя, що спочивало після своєї страшної одиссеї. Не зайти Мина цієї ночі до сміттєзвальника, або ж зайти трохи пізніше, і могло б скінчитися все по-іншому. Страшно уявити, що могло б бути. «Ні, - думав Мина, - як не верти, а Кларина правда... Неспроста то все, неспроста, ніч сьогодні неспроста». І все ж, час від часу, поряд з поки що тривожною несподіваною радістю, у свідомості обох, майже мимоволі виникав якийсь неясний образ, страшний, зловісний образ чогось бридкого, потворного, і було якось неприродно, дико, тому що обоє в ту мить думали саме про те, що містить у собі слово «мама». В той же час ні Мина, ні Клара чомусь не наважувались говорити про те вголос, так начеб не знаходили слів. Мина просто мовчав, насупивши брови, а Клара, зводячи очі до образка, що висів у кутку спальні, мовчки хитала головою, ніби їй було ніяково перед ним за сьогоднішній випадок, що стався серед людей.

Тиша западає в кімнаті.

- Мино, - шепче трохи згодом Клара.

- Га? - відзивається старий.

- А як то ми його назвемо?

- Назвемо? Треба подумати.

І старі навперебій починають згадувати всі відомі їм чоловічі імена.

Надворі, здається, сіріє, а може, то тільки сніг посилився. Так, то тільки, як і раніше, щедро сипле сніг за вікном, освітлюючи різдвяну ніч. А до ранку ще далеко.

Очевидно, чимось збуджене уві сні, пирхнуло губами і відкрило очі чисто виголене обличчя, що спало, відкинувшись на спинку крісла, ніжки якого вгрузли у важкий килим. Здіймаючи на ноги своє тіло, загорнуте в престижний спорткостюм,

з крісла піднявся якийсь чоловік. Вилаявшись, він вимкнув телевізор, заглянув у вікно і, позіхнувши, подався до ліжка.

А за вікном сипав сніг, освітлюючи різдвяну ніч, і до ранку ще далеко. Обливаючи руським волоссям Санькову куртку, спала, схилившись на його плече, Ірена. Мало-помалу, повні солодкої знемоги, злипались очі Санька, що не знали проблем. Мигаючи вогнями, крізь снігову завісу злітав білий літак.

Сипле сніг за вікном, освітлюючи різдвяну ніч, і до ранку ще далеко. Світиться при самій землі самотній вогник однокімнатної квартири, де проживають двоє старих: Клара і Мина. Обом зовсім не хочеться спати. Вони сидять, схилившись над своєю знахідкою, що прийшла до них різдвяної ночі, і пошепки вирішують, що слід зробити старому, куди зайти, що купити.

- Візьми-но, постав на стіл, - в якусь мить шепче Клара, простягаючи Міні пляшку з молоком.

Чи то від задуми, чи то ще від чогось, Мина бере пляшку, і та несподівано вислизає з його рук. Дзенькіт розбитого скла, розкочуються по підлозі осколки пляшки, розлітаються в різні боки молочні бризки.

Стривожено схоплюється з подушки чисто виголене обличчя і, окинувши поглядом кімнатні сутінки, знову тихо опускається в білу м'якінь.

Несподівано відкриває очі Ірена.

- Що то є? Що то? - запитує вона в Санька. Саньок, теж не менш збентежений і, здається, навіть чимось наляканий, безпорадно стинає плечима.

Клара та Мина обережно заглядають до малого. Очі його закриті. Ледве чутно, як сопе маленький кирпичний ніс. І старі знову починають перешіптуватись між собою. Клара лає Мину за необережність і обзиває його незграбою. Але Мина не ображається на дружину, бо в її добрих очах нема зла, а тільки видно, як, відбиваючись, у них сіріє, жевріє скорий світанок, різдвяний світанок нового дня.